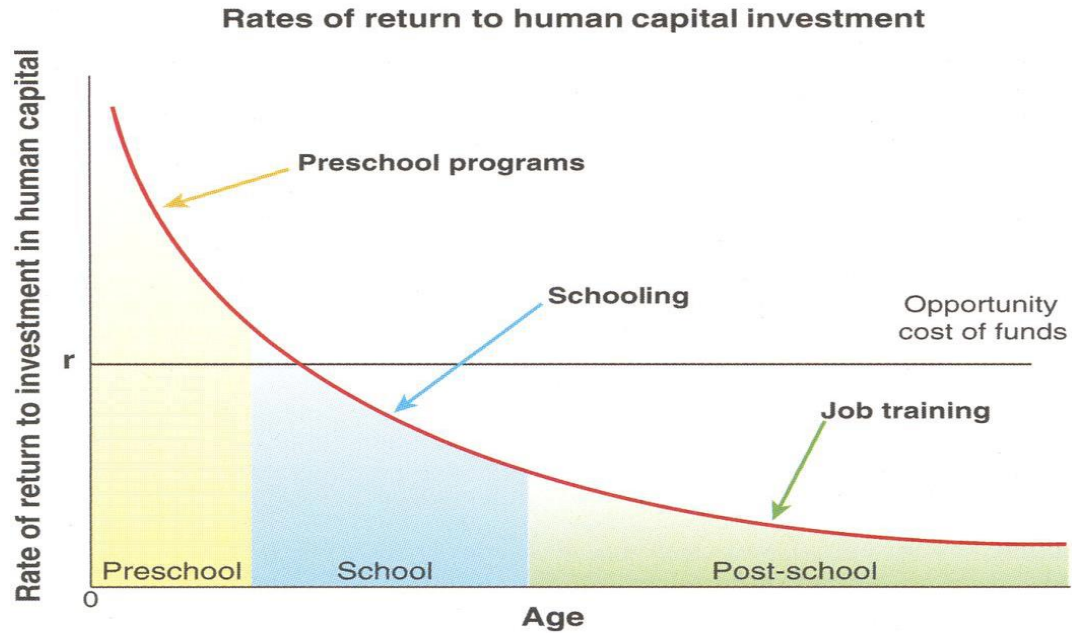

Den tidlige indsats – men hvordan?

Børne-og kulturchefforeningens årsmøde den 18. november 2016

Hvad virker i praksis?

Kirsten Elisa Petersen, lektor, ph.d.
DPU – Danmarks institut for Pædagogik og Uddannelse
Aarhus Universitet, kepe@edu.au.dk

FIGUR 1.

Figur 1 (Heckman, 2006, p. 3) belyser betydningen af tidlige forebyggende indsatser ud fra begrebet *human kapital*, der i denne sammenhæng viser hen til summen af det enkelte barns muligheder for at udvikle færdigheder til at håndtere skole, uddannelse og arbejde på længere sigt i tilværelsen. Det helt centrale i figuren er netop, at jo tidligere indsatser til forebyggelse af udsathed sættes ind, i jo højere grad er der mulighed for at støtte og hjælpe barnet i tilværelsen.

Hvem er de udsatte børn?

To overvejende forklaringsmodeller inden for forskningen:

1. Den strukturelle forklaringsramme angiver børns udsathed i relation til forældrenes socioøkonomiske placering i samfundet (SES) og overvejende trækker på samfundsøkonomiske og politiske forhold. Her udpeges beskrivelser af en opvækst præget af fattigdom, dårlige boligforhold, forældres mangelfulde uddannelse samt manglende eller lavtlønnet arbejde samt etnicitet, kultur og racetilhørsforhold (især for de amerikanske studier).
2. Den individuelle forklaringsramme, der trækker på psykologiske og psykiatriske årsagsforklaringer, hvor barnets udsathed analyseres i relation til barnets adfærd (f.eks. testet gennem psykometriske testmetoder og diagnosebeskrivelser).¹ Her udpeges barnets adfærd som den primære årsagsforklaring på barnets udsatte livssituation.

Den strukturelle forklaringsramme:

Et uddannelsessociologisk perspektiv

Daginstitutionen som en del af det samlede danske uddannelsessystem med anvendelse af begrebet chanceulighed, der viser hen til, at ulighed i uddannelse, sundhed, boligforhold, arbejdsmarked og generelle leveforhold, er præget af ulighed. En ulighed som både er systematisk og generel.

”...må fænomenet forstås som den kendsgerning, at sandsynligheden for at tilhøre den dårligst placerede gruppe i den nuværende samfundsstruktur er størst, når ens forældre også i sin tid var dårligst placeret i den daværende anderledes samfundsstruktur” (Hansen, 2003, p. 117).

Den individuelle forklaringsramme:

Børns udsathed beskrives i den internationale forskning indenfor tre psykologiske hovedområder:²

- Sociale og emotionelle tegn der henviser til problemer som f.eks. lav selvværdsfølelse, aggressiv adfærd og lav impuls kontrol
- Læringsmæssige tegn der inddrager udsatte børns forsinkende sprogudvikling, generelle kognitive problemer samt problemer knyttet til skolegang. Således indkredser en række studier sammenhængen mellem barnets udsathed og læringsmæssige vanskeligheder
- Interaktionelle tegn henviser til samspillet mellem barn og forældre og omfatter tegn på udsathed i relation til barnets interaktion med forældre/andre børn/andre voksne. En række studier indkredser således en sammenhæng mellem forældres sociale og økonomiske status i relation til barnets vanskeligheder, der antages at have afgørende betydning for barnets udvikling.

Hvad virker i praksis:?

- Studier med effektforskning

Eksempel:

The Perry Preschool Project

Således har et studie (Schweinhart et al., 1993) fulgt en gruppe af børn gennem deres skolegang, ungdomsliv og senere voksenår, og resultater fra studiet peger på, at børn, som har deltaget i den pædagogiske intervention i de tidlige barndomsår, klarer sig bedre i ungdoms- og voksenlivet sammenlignet med den kontrolgruppe, der ikke modtog pædagogisk intervention.

Hvad virker i praksis:?

- Studier med et kvalitativt/kvantitativt design

Eksempel:

Det engelske studie ”The Epe Project” af Sylvia et al. (2003), Sammons et al. (2003) og Sammons et al. (2004a, 2004b) har foretaget en sammenlignende analyse af daginstitutionens betydning,. Her viser resultater fra undersøgelsen, at der er forskel på børns kognitive og sociale udvikling set i forhold til, om børnene er i daginstitution, inden skolegang påbegyndes, eller om de passes hjemme. Børn, der er i daginstitution, klarer sig væsentligt bedre i de sociale og kognitive tests, mens de børn, der blev passet hjemme, også viste sig overvejende at have hjemlige forhold, der var præget af, at moderen var arbejdsløs, ingen uddannelse havde, lav indkomst og anden etnisk herkomst end engelsk.

Hvad virker i praksis:?

Danske/nordiske undersøgelser om daginstitutionens indsatser rettet mod udsatte børn

Et meget varieret billede af især kvalitative forskningsstudier. Relativt få kvantitative studier, og ingen randomiserede studier.

Der har ikke været tradition for at se på effekten af daginstitutionens indsatser i dansk sammenhæng. To interessante projekter, som imidlertid har fokuseret på at følge udsatte børns liv i daginstitutionen og måle effekten heraf, skal dog nævnes. Henholdsvis det såkaldte HPA-projekt³ samt Vida-projektet, som er de eneste i dansk forskning, der direkte følger børnene gennem daginstitutionensperiode og måler børnenes sociale, emotionelle og kognitive udvikling, både før, under og efter. Projektets formål var at undersøge, om det at arbejde målrettet og systematisk med pædagogiske forandringer i daginstitutioner og døgninstitutioner ud fra forskningsprojektets interventionsoplæg kunne bidrage til at modarbejde konsekvenser af en opvækst præget af negativ social arv.

Der konkluderes også, at effekten af intervention i projektet generelt peger mod øgede livschancer, men også at projektet primært, særligt på det socio-emotionelle område, er til gavn for midtergruppen af børn og ikke som tiltænkt de mest udsatte børn, men at de mest udsatte børn ser ud til at blive styrket på visse kognitive områder, f.eks. ift. matematiske kompetencer (Jensen, 2009a, Jensen, 2009b).⁴ Forskningsprojektet 'Vidensbaseret indsats over for udsatte børn i dagtilbud – modelprogram', forkortet VIDA, bygger videre på resultaterne fra HPA-projektet. Formålet med VIDA-projektet er at dokumentere, hvilke pædagogiske indsatser der kan sikre udsatte børn en bedre tilværelse. VIDA omhandler et særskilt fokus på programmer rettet mod forældre. Konklusionen fra projektet er bl.a., at VIDA har en effekt på alle børn ift. trivsel og socio-emotionel udvikling, men at programmet ikke i særlig grad løfter de udsatte børn. VIDA viser også, at forældreinvolvering har betydning for reducere af adfærdsproblemer hos de involverede børn (Jensen, 2013).⁵

Tre typer af daginstitutioner på det danske landkort

Type A: Der omfatter daginstitutioner, hvor de professionelle pædagoger vurderer, at de ikke har nogen socialt udsatte børn, men kun såkaldt almindelige børn.

Type B: Der omfatter daginstitutioner, hvor de professionelle pædagoger vurderer, at de har en gruppe socialt udsatte børn, samtidig med at der også er en stor gruppe af ”normalt velfungerende børn”. Endvidere indkredses der også her at være en gruppe børn, en såkaldt ”gråzonegruppe”, der omfatter børn, som de professionelle i forskelligt omfang er bekymret for enten periodisk eller over længere tid

Type C: Daginstitutioner, hvor de professionelle pædagoger vurderer, at størstedelen af deres børn kan karakteriseres som udsatte, og hvor gruppen af såkaldte normale børn er meget lille. Denne type institution er ofte beliggende i såkaldt udsatte boligområder.

(Petersen, 2009, 2011, 2012, 2015)

Hvad kan inspirere til en dansk sammenhæng og udvikling af indsatser i pædagogisk praksis:

Faktorer, der relaterer til det pædagogiske personale:

- at pædagogerne arbejder på at udvikle en tæt kontakt til det enkelte barn og udviser en empatisk og lydhør kontakt over for det enkelte barns behov, udviklingsniveau og selvstændighedsudvikling
- at pædagogerne har den fornødne faglige kompetence til at foretage tilrettelagte observationer baseret på barnets udvikling
- at de tilrettelagte læringsprogrammer er funderet i teoretiske overvejelser, således at der er sammenhæng mellem teori og metode, og at personalet har været med til at udvikle de anvendte læreplaner
- at personalet bliver løbende uddannet til at varetage de pædagogiske opgaver, f.eks. gennem personalemøder, kurser, supervision og lignende.

Hvad kan inspirere til en dansk sammenhæng og udvikling af indsatser i pædagogisk praksis:

Faktorer, der relaterer til det pædagogiske indhold:

- at de tilrettelagte programmer har fokus på både læringsmæssige aktiviteter, herunder sprogudvikling, såvel som betydningen af børns udvikling gennem leg
- betydningen af, at børn befinder sig i små grupper gennem dagen i daginstitutionen
- at der inddrages sundheds- og ernæringsmæssige muligheder i den pædagogiske praksis
- at forældre inddrages aktivt i børnenes daginstitutionsforsløb.

Noter:

¹ WHO ICD-10, Psykiske lidelser og adfærdsmæssige forstyrrelser – klassifikation og diagnostiske kriterier.

²De tre psykologiske hovedområder er første gang identificeret gennem internationale forskningsundersøgelser i forskningsoversigten ”*Daginstitutionens betydning for socialt udsatte børn – en forskningsoversigt*” (Petersen, 2006), hvor de psykologiske forståelsesrammer og hovedområder uddybes.

³ Forskningsprojektet ’Handlekompetencer i pædagogisk arbejde med socialt udsatte børn og unge – indsats og effekt’, forkortet HPA-projektet, blev gennemført i perioden 2005-2009. Se eventuelt uddybende rapporten af Jensen et al. 2009.

⁴ Se også HPA-projektets hjemmeside: <http://edu.au.dk/forskning/projekter/vida/hpa>

⁵ Se også VIDA-projektets hjemmeside: <http://edu.au.dk/forskning/projekter/vida>

AARHUS
UNIVERSITET